

SNJEŽANA ČERIC

IZ MIKROTOPONIMIJE PODVELEŽJA

Podveležje je smješteno na jugozapadnom dijelu planine Veleži, na njenoj prisojnoj strani. To je tipična kraška površ čija je granica prirodna sa svih strana, osim na jugozapadu, gdje je Podveležje tijesno povezano s Vranjevićima, Kamenom i Rabinom. Na toj površini smješteno je sedam sela Podveležja, koja čine prirodnu geografsku i etnografsku cjelinu. To su Döbrč (DO), Górnjê Öpine (Höpine) (GO), Górnjê Gnójnice (GG), Svñjarina (SV), Bñjdo (BA), Krüžanj (KR), i Kòkorina (KO).

Kao što je poznato, u mikrotoponimiji svakog regiona nailazimo češće ili rjeđe, ali svakako redovno, i na toponime koji sadrže lično ime ili su izvedeni od ličnog imena. U velikom broju slučajeva takvi mikrotoponimi označavaju tzv. aktuelno vlasništvo i njihova je toponimizacija dosta neizvjesna i često privremena. To naročito dolazi do izražaja u područjima u kojima je obradiva površina rijetka, te često malo oranice dijeli nekoliko vlasnika, što uslođjava posjedničke odnose i, u dobroj mjeri, uslođjava bogatstvo toponima i apelativa. I upravo gledajući s tog aspekta, možemo lako objasniti zašto toponomastički materijal s našeg regiona — podnožja planine Veleži — obiluje i toponimima antroponimijskog porijekla.

Sasvim je izvjesno da je predio Podveležja dobio ime po planini Velež, što je na našem jezičnom području čest i običan način toponimizacije.¹ Nije naodmet istaći da stanovnici s obje strane Veleži izgovaraju tu imenicu isključivo u ženskom rodu. To dokazuju i nazivi pojedinih vrhova Veleži: Mālā Vēlēž, Vēlikā Vēlēž, Zāpadnā Vēlēž.

Pisanih spomenika u kojima se pominje Podveležje gotovo da i nema. Najstariji spomenik potiče iz XVII vijeka. To je izvještaj biskupa fra Dominika Andrijaševića o stanju katoličke crkve u Donjoj Hercegovini iz 1629. godine.² Iz navedenog izvještaja jasno

¹ Upor. Podgora, Podgrmeč, Potkozarje, Podlugovi itd. O tome vidi M. Karaš: *Nazwy miejscowe typu Podgora, Załas w języku posłkim i innych językach słowiańskich*, Wrocław, 1955.

² *Relatio episcopi fr. Dominici Andrijasi O. F. M. de statu ecclesiae catholicae in Hercegovina inferiore*, u *Croatia sacra* 1934. godine, str. 55—56.

se vidi da je početkom XVII vijeka područje Podveležja bilo još uvijek nastanjeno katoličkim življem i tek negdje sredinom stoljeća došlo je do islamizacije. Danas je cio predio naseljen isključivo muslimanima. Kanaet navodi da je u Kokorini živjelo nekoliko porodica pravoslavnih i katolika uz glavnu cestu, koji su se doselili u Podveležje iza aneksije Bosne i Hercegovine, kad su se neki Podvelešci iselili u Tursku.³

U toponimima antroponimijskog porijekla s područja Podveležja imamo jasno prepoznatljive antroponime iz perioda prije islamizacije. Međutim, s obzirom na današnju etničku situaciju, razumljivo je da u mikrotoponimima koji u svojoj osnovi sadrže antroponim preovlađuju muslimanska imena orijentalnog porijekla.⁴

I samo letimičan pogled na građu sakupljenu na području Podveležja pokazuje da u čitavom sistemu preovladavaju dvočlane sintagme u kojima prvi dio diferencira (antroponimska odrednica), a drugi dio identifikuje pojam (najčešće geografski termin).

Antroponimska odrednica može biti ime, prezime ili, rjeđe, patronim u obliku prisvojnog pridjeva ili genitiva.

To su, na primjer:

a) *ime*: *Ahmet* (Ahmetov prōdō), *Ähma* (Ähmīn pōsrt), *Aiša* (Aišina dōlina), *Đūrāš* (Đūrāšev do), *Húso* (Húsino vrēlo) i sl.

b) *prezime i patronim*: *Bādžak* (Bādžakarova dōlina), *Bāšić* (Bāšića dōlina), *Bēgović* (Bēgovića dō), *Bīlić* (Bīlića tōrina) *Čólić* (Čólića ògrada); *Jovánović* (Jovánović-karàula), *Serdárević* (Serdárevića gòmila), *Šáhinović* (Šáhinovića gāj) i sl.

Geografski apelativi i termini u drugom dijelu sintagme su mnogobrojni i raznovrsni. Mogli bismo ih, radi lakše sistematizacije, podijeliti na termine koji jezično označavaju isključivo prirodne oblike, i na one koji su metafore prema objektima nastalim ljudskom djelatnošću. Međutim, pošto apelativi i termini nisu prvenstveni cilj ovoga rada, zadovoljićemo se da na ovom mjestu samo navedemo one koji se najčešće susreću u toponimiji Podveležja:

břdo, brijeg, čair, dō, dōla, dōlac, dōlina, dūbina, glāvica gōra, grēda, grlo, hūm, jāma, klānac, kōm, kōsa, kōtlina, křš, kŭk, lāstva, lēтва, lice, lŭka, ljūt, nŭglo, òkrajak, òsoje, òsredak, pādina, pāzuho, pēć, pēćina, plitina, plōča, pōd, pōdina, pōlje, pōsrt, prisoje, prōcjepina (dijal. prōcepina), prōdō, prōsjek (dijal. prōšek), provālija, rāpa, rāzdōlje, rūpa, sēdlo, snijēžnica, splāvak, stijēna, strána, škrāpa, škripić, štīt, ūdōlje, vāla, vijēnac, vlāka, vrh, zāsjek (dijal. zásek), žlijeb; bāra, drāča, jēzero, kōrito, lōkva, náplav, òbala, òbarak, pōnor, pōtok, rāstoka, tōčak, tōčilo, vōda, vrēlo; gōlēt, homāri, lēdina, mē-

³ Tvrtko Kanaet: *Podveležje i Podvelešci*, Djela Naučnog društva BiH VI, Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka 5, Sarajevo, 1955, str. 19.

⁴ Kako ih naziva i Ismet Smailović u knj. *Muslimanska imena orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini*, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Odjeljenje za jezik, Monografije I, Sarajevo, 1977.

kota, páre, pištet, pjěšćanica, pròplanak, šisti; dùbrava, gaj, gòs, šikara; bašća, bñnār, čātrnja, česma, domáćevina, gārīšte, gòmila, gònīk, grādina, han, hārem, karāula, kīčevina, kùčīšte, laz, ljānīk, ljětovac, māhala, nĵiva, ògrada, òmeđina, plandīšte, pòdvòrnica, pòjatište, prīmak, prògon, sēlina, suhòzid, tòr, vrt, vrtò itd.

Iako je osnovna struktura toponima antroponimijskog porijekla dvočlana sintagma, veliki broj je i jednočlanih, tvorenih od antroponima pomoću različitih sufiksa. Naravno, i na ovom području najproduktivniji je sufiks *-ina* u perintegriranom obliku sa prisvojnim *-ov-*, *-ev-*, *-in-*.

Navešćemo najzastupljenije formante sa potrebnim ilustracijama:

— (*-lov-* // *-ev-*, *-in-*) *-ina*: *Alagovina, Alāĵbegovina, Alíćevina, Bāltićevina, Bišina, Cemálovina, Džáferovina, Gálovina, Hadžiselimovina, Ljűpčina, Marićevina, Māsleševina, Mikrićevina, Pátkovina, Serdárevina, Šėhovina* itd.

Znatno manje su produktivni u mikrotoponimiji Podveležja ostali tzv. toponomastički sufiksi:

— (*-ov-* // *-ev-*, *-in-*) *-ac*: *Delāhmetovac, Gòstovac, Halilovac, Vějzovac, Bīstanovac, Durmíševac* i sl., ili samo sa *-ac*: *Biserac* (: m. imenu *Biser*);

— (*-ov-* // *-ev-*, *-in-*) *-ača*: *Delāhmetovača* i sl.;

— (*-ov-*) *-ica*: *Bòzetovica* i sl., ili samo sa *-ica*: *Haznàrica*;

— (*-ov-*) *-ište*: *Běgovīšte* i sl.;

— **ĵb*: *Bovanj* i sl.;

— *uša*: *Behràmuša, Čènguša, Hānkuša, Omānuša, Pėkuša, Spàsusuša, Šānuša, Tāluša, Věljuša, Stjepānuša, Karićuša, Čùlkuša* itd.

Nećemo se, ovom prilikom, zadržavati na analizi tvorbenih modela navedenih toponima, ali bismo, ipak, htjeli upozoriti na jednu specifičnost ovog područja u pogledu frekventnosti sufiksa *-uša*. Naime, dok su toponimi antroponimijskog porijekla tvoreni pomoću pejorativnog sufiksa *-uša* dosta rijetki i pomalo i neobični u srpskohrvatskoj toponimiji, u našoj građi njihov broj je priličan i pokazuje jedan već potpuno ustaljen i običan način toponimizacije. Toponimi sa sufiksom *-uša* tvoreni su a) od imena i b) od prezimena.

a) *Behràmuša, Hānkuša, Šānuša, Tāluša, Stjepānuša* itd.

b) *Čènguša, Omānuša, Karićuša* i sl.

Najvjerojatnije je da su ove forme prodrle u toponimiju ovim putem: prvobitno je mogla biti tako nazivana žena koja pripada određenoj porodici, a zatim se takva forma počela da tvori i od patronimika. To je već bilo dovoljno da se ti oblici počnu prenositi i u mikrotoponimiju, ali u početku samo uz geografski apelativ ili

termin, kakve oblike nalazimo i danas u tamošnjoj mikrotoponimiji: *Behrâmuša* — *ðgrada*, *Pèkuša* — *ðgrada*, *Salčînuša* — *dòlina*. Na kraju, kada su ti mikrotoponimi postali dovoljno poznati, termin ili apelativ je mogao biti ispušten, tako da smo dobijali forme onakve kakve danas postoje: *Hàнкуša*, *Spàsusa*, *Vèljuša*, *Stjepànuša* (dijal. izgovor *Šćepànuša*) itd.

Značajnu pojedinost predstavljaju i polusloženice tipa: *Břkan-dòlina*, *İvan-do*, *Jovànović-karàula*, *Stjèpàn-gòmila* (prema tipičnom kao: *İvina dòlina*, *Břkanova čàtrnja* i sl.).

Na kraju, da iznesemo samo još jedno zapažanje. Već smo istakli da sintagmatski mikrotoponimi obično označavaju tzv. aktuelno vlasništvo i da je njihova toponimizacija često privremena (promjenom vlasništva dolazi i do adekvatne promjene naziva). Međutim, interesantno je da u mikrotoponimiji Podveležja ima priličan broj toponima koji čuvaju tragove i pomen na imena koja nisu orijentalnog porijekla, odnosno na period prije islamizacije, što pokazuje da oni ni leksički ni tvorbeno nisu tuđi sadašnjem življu koje nastanjuje Podveležje, odnosno da se prirodno uklapaju u sistem imenovanja.

MICRO-TOPONYMY OF THE REGION OF PODVELEŽJE

Summary

The present paper presents classified and analysed antroponyms of the region of Podveležje — the region situated in the transitional area between the Adriatic Littoral and the high Dinaric Mountains.

Toponomastic material of the region offers an important number of micro-toponyms which contains antroponyms in its basis. Most of the time, those are syntagmatic toponyms, the first part of which is an antroponymic determinant in the form of a possessive adjective, while the second part is usually a geographic apelative. The paper also gives the toponyms created from the antroponyms by way of various derivative processes, as well as the different layers of the origin of such micro-toponyms.